

Gorka daňylyp galanlar

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Gorka daňylyp galanlar GORKA DAÑYLYP GALANLAR

Argentinada Hawýer Mileýiň, Gollandiýada Gert Wildersiň ýa-da Italiýada Jorja Meloniniň üstün çykmagy...

Sosial-demokratiýanyň galasy Şwesiýada-da Ýimmi Okessonyň başlyklyk edýän partiýasynyň daşyndan häkimiýetiň «şärikdeşi» bolmagy...

Häzir Sosial-demokratlaryň, Ýaşyllaryň Germaniýada bile ses gazanmagynyň sebäbi «faşistler häkimiýet başyna geläýmesin» gorkusy! Fransiýada-da şuňa meňzeş ýagdaý bar. Uzatmaýyn...

Günbatarda saýlawçylar «ekstremistik» hasaplanýan faşistik partiýalara tarap nämüçin gyşarýar? Aýdylyşyndan, migrant garşydaşlygy bu partiýalaryň ulalmagyna sebäp bolýar.

Adamlara garyplaşmaklaryna sebäp hökmünde diňe migrantlar görkezilýär! Günbatar taryhynda öň gabat gelinmedik derejede «kimlik çaknyşygy» bar. Eýse munuň düýp sebäbi näme?

Näme diýjek bolýanymy iki ykdysatçynyň üstünden aýtmaga synanyşaýyn:

* * *

Amerikan ykdysatçysy professor Jon Kennet Gelbreýt (1908 – 2006)...

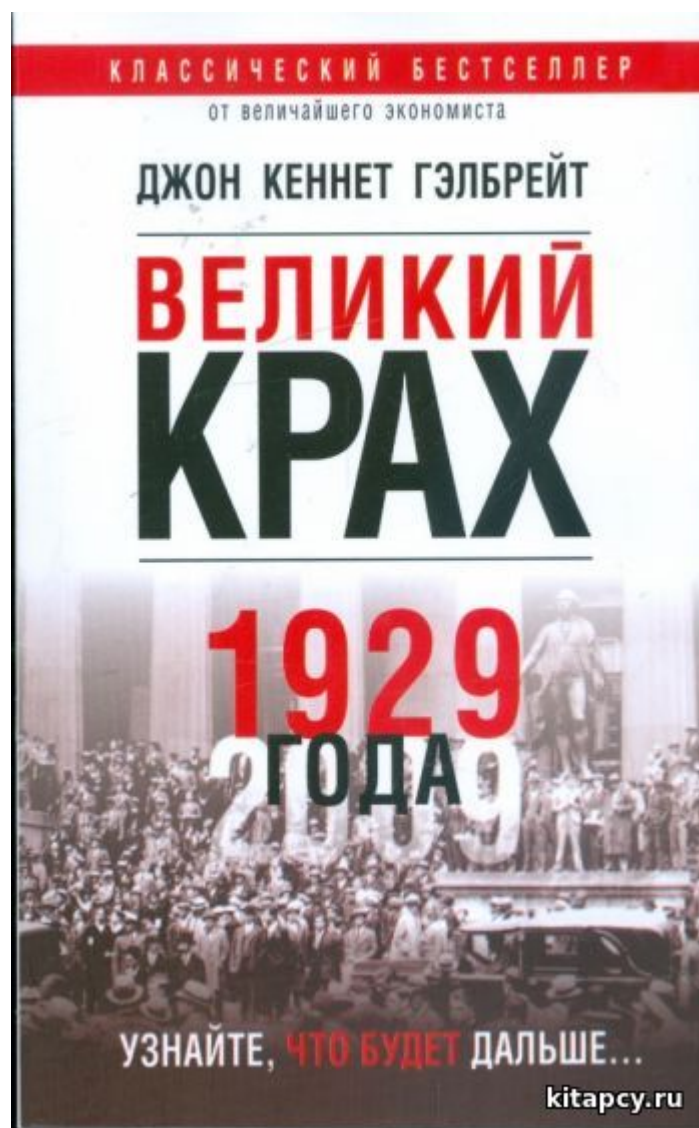
Garward, Prinston uniwersitetlerinde mugallymçylyk etdi.

Goragçy, köpçülikleýin ykdysadyýeti öňe sürýän keynesýen akymyndandy.

ABŞ-nyň prezidentleri Franklin Delano Ruzweltiň, Garri Trumeniň, Jon Fisjerald Kennediniň, Lindon Jonsonyň döwürlerinde işledi. Kennediniň döwrünee Hindistanda ilçî bolup işledi. Jemgyýetçilik işlerinde işledi.

«Amerikan kapitalizmi» (1952), «Uly çöküşlik» (1955), «Gurply jemgyýet» (1958), «Täze senagat döwleti» (1967) ýaly kitaplary hemişe iň köp satylan kitaplaryň sanawyna girdi.

ABŞ-nyň Ykdysady bileleşiginiň (AEA) bolup işläp ýörkä 1973-nji ýylda Hytaýa gitdi. Bu ýurduň juda täsirli kollektiw ykdysady sistema gurandygyny ýazdy.

«Tradision pähimlilik» adalgasyny populýarlaşdyran Gelbreýt 1929-njy ýylyň krizisinde bolşy ýaly spekulýatiw oýunlar-«ballonjyklar» bilen bazaryň dolandyrylmagyna garşy çykdy. Şonuň üçinem 2004-nji ýylda soňky kitaby ne neoliberalizmiň tankydy bolan «Günäsiz aldawçylygyň ykdysadyýeti» boldy. Şereketleriň «bazar» ady bilen bigünälik döredýändigine aldanmaly däldigini nygtady...

1966-njy ýyldan bäri «BBC» ýaly birnäçe teleradio edaralarynda gepleşik alyp bardy.

Gelbreýtiň ýyldyzy ýetmişinji ýyllaryň ahyrynda öçmäge başlady. Metbugata çykarylman, kitaplary seýrekläp başlady. Käbir ykdysatçylar onuň argumentlerini esassyz hasaplady. Jemgyýetçilik işlerinde iş berilmedi. Oňa garşy indi «teflon pygamberi» ýaly ýaňsylaýjy sözler aýdylýardy. «Birileri» ony gyraklatmak üçin elinden gelenini edýärdi...

* * *

Nobel baýragynyň eýesi neoliberal Milton Fridman şol «birileriniň» başyny çekdi. Jon Keýnese kakdyryp, Gelbreýtiň köpçülikleýin ykdysadyýetine «XIX asyryň iňlis keseli» diýip at berdi.

Şeýdibem, Gelbreýtiň «aldawçylyk» diýen «bazar erkinligi» ABŞ-dan dünýä ýaýylmaga başlady. Ýeke mysal bereýin:

«BBC», «CBC», «KCET», «OECA» 1977-nji ýylda Gelbreýte bilelikde gepleşik alyp bardyrdy: «Nämälimlik eýýamy». Gelbreýt bazar sistemasynyň ykdysadyýetdäki üstünligini belli

bir derejede kabul edýänem bolsa, munuň durnuksyzlyk, pes önümçilik, sosial deňsizlik getirjegini aýtdy. Bu ýalňyşlyklary düzetmek üçin edara-kärhanalary döwlet eýeçiligine geçirmek ýaly hökümet derejesinde iş geçirilmelidigini öňe sürdi...

Ine... Muňa garşy «PBS» teleýaýlymy Fridmana (onuň «Kapitalizm we azatlyk» kitabyna salgylanyp) on bölümlük «Saýlap alma azatlygy» atly gepleşik taýýarlatdy.

Bu gepleşik simwollaşdy – Türkiýe ýaly ýurtlarda segseninji

ýyllardan başlap Fridmanyň neoliberalizminiň tarapyny tutýanlar efire çykarylady, redaksiýalara işe alyndy. Hamana, döwlet eýeçiligi azatlygyň, ýagny erkin bazaryň ganym duşmanydy! Pula baýrynýan bazar «hudaýdy» we eldegrilmesizdi. Näçe ýurtda bazar üçin konstitutsiýa üýtgeşmeler geçirildi.

Şu güne dolanyp geler bolsam...

Düýn Fridmana gol-ganat gerip arka duran ykdysatçylara çenli indi neoliberalizmiň ýurtlara, jemgyýetlere, adamlara edýän weýran edijilikli täsirini tankyt edýär. Göç meselesi bularyň diňe biri. Köpçülikleýin gatlaklar we şuna meňzeş gorky bilen boýun egdirilýär...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 24.11.2023 ý. Publisistika